

DE BLAUWGRIJZE SCHORSMYCENA

een boeiende onbekende

Frans Ozinga

In de *Verspreidingsatlas van de Paddenstoelen in Nederland* (Chrispijn et al. 2000) is het kaartje van de Blauwgrijze schorsmycena (*Mycena pseudocorticola*) in Fryslân nog helemaal blanco. Een melding uit 1989 van een vondst op Schiermonnikoog door Jaap Wisman was blijkbaar nog niet verwerkt. Drenthe laat ook geen atlasblok zien, Groningen één. De Blauwgrijze schorsmycena is slechts in 24 van de 1.674 Nederlandse atlasblokken vastgesteld. Volgens de *Toelichting op de Rode Lijst* (Arnolds & Van Ommering 1996) mag je dan spreken van een zeldzame paddestoel (bekend uit 10-49 atlasblokken). Ook in het *Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland* (1995) wordt de soort zeldzaam genoemd. In de voorlopige *Rode Lijst van 1989* wordt de soort aangemerkt als sterk bedreigd vanwege vermoedelijke achteruitgang en zeldzaamheid van biotoop. In de *Toelichting op de Rode Lijst uit 1996* staat de soort te boek als gevoelig: een soort die stabiel maar zeer zeldzaam is.

Hoedo zeldzaam

In *Fungus 24* (1954) begint de bekende mycoloog W.J. Reijnders zijn Mycologische vermeldenswaardigheden als volgt: "Het zal misschien de moeite waard zijn in enkele artikelen een aantal vondsten van voor ons land aardige fungi te belichten, of van enkele voor zeer zeldzaam gehouden soorten vast te stellen, dat zij veel algemener zijn dan men wel aanneemt."

Nu, 50 jaar later, zou ik dit artikel met bijna dezelfde woorden kunnen openen. Wat het verhaal nog sterker maakt is dat het bovendien om één van de paddestoelen gaat die Reijnders ook aan de orde stelde. Blijkbaar zijn we de afgelopen halve eeuw niet zo veel meer van de Blauwgrijze schorsmycena te weten gekomen dan die paar atlasblokjes waarin hij tot nu toe is gemeld. Ik stel de vraag opnieuw: is deze mycena wel zo zeldzaam als wordt aangenomen?

In 2002 vond ik hem voor het eerst in de Twigen, een heel aardig natuurgebiedje van ongeveer 20 ha. groot, dat ingeklemd ligt tussen de snelweg A7 en de oude Rijksweg van Joure naar Sneek. Het is een gebiedje waar ooit wilgentenen werden gekweekt. Schietwilg *Salix alba* of kruisingen daarmee zijn dan ook veruit in de meerderheid. Op de schors van die niet geknotte, circa 20 m hoge wilgen vond ik mijn eerste Blauwgrijze schorsmycena. Als je de smaak dan eenmaal te pakken hebt en het beeld van de Blauwgrijze schorsmycena op je netvlies staat, zie je er ineens veel meer. In 2003 heb ik

Blauwgrijze schorsmycena op wilgenschors

foto: Frans Ozinga

mijn onderzoeksgebied uitgebreid naar wegbomen in en rondom Joure. Het bleek dat de soort in 2003 voor acht km-hokken kon worden genoteerd (zie tabel 1) waarmee drie atlasblokken in de verspreidingsatlas kunnen worden ingekleurd. De kaartjes geven het voorkomen van een soort in een hok van 5x5 km weer; een atlasblok bestaat dus uit 25 km-hokken.

Periodiciteit en frequentie in 2003

In 2003 werd de Blauwgrijze schorsmycena uitsluitend in de wintermaanden vastgesteld. Zoals uit tabel 2 is af te leiden was zijn verschijning in december

maximaal: de soort kon in alle onderzochte wilgengroepen worden vastgesteld.

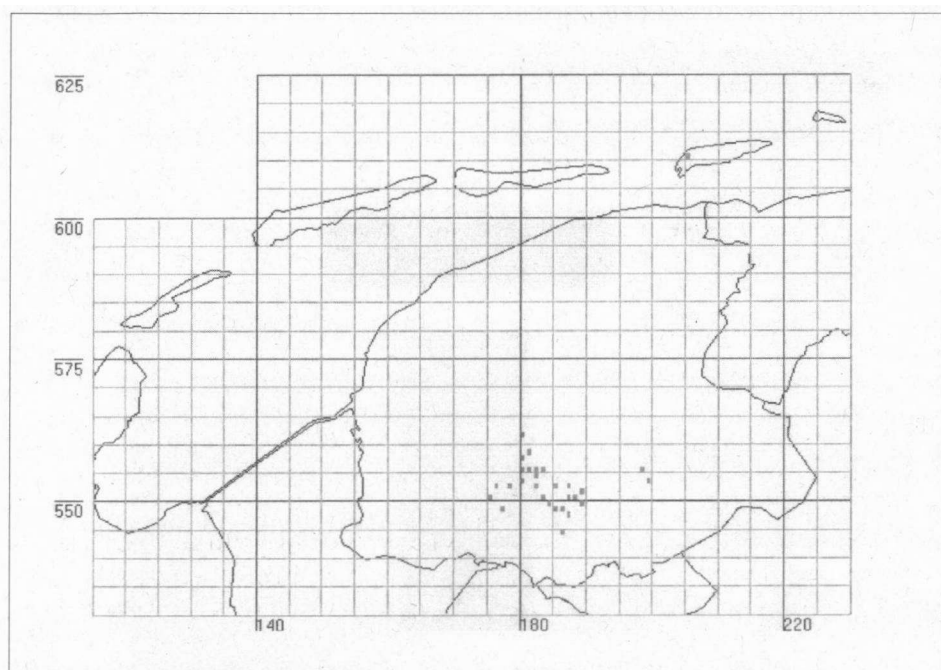
Van de 88 wilgen aan de Swettepoelsterdyk (tabel 1, locatie a) waren er 39 bezet. Dat is 44% van het totale aantal waarbomen daar; in Goingarjip-Noord lag dat percentage zelfs op 83%. Gemiddeld werd de Blauwgrijze schorsmycena op 40% van alle onderzochte wilgen vastgesteld. Van zeldzaamheid op lokaal niveau is dus geen sprake.

Inventarisatieterrein verlegd in 2004

Om een idee te krijgen van de verspreiding van de Blauwgrijze schorsmycena in

Tabel 1. Inventarisatie Blauwgrijze schorsmycena op wilgen in en rondom Joure (op 22 jan., 8 mei, 19 okt. en 17 dec. 2003)

Locatie	Aantal bomen	Km-hok
A. Swettepoelsterdyk	88 wilgen, wegbomen	181-555
B. Leeuwarderweg, Snikzwaag	25 wilgen, wegbomen	181-555
C. Put van Nederhorst	± 20 solitaire wilgen	178-552
D. Vegelinsweg	10 wilgen achter elzenbosje	183-555
E. Plusterdyk	100 wilgen, wegbomen	181-555
F. Twigen	2 wilgenbosjes	180-553
G. Penningas's molen	25 wilgen	182-554
H. Goingarjip-Noord	30 wilgen + 5	181-558
I. Ballingbuer	56 wilgen waarvan 13 later aangeplant	180-557

Figuur 1. Verspreidingskaartje van de Blauwgrijze schorsmycena.

de gemeente Skarsterlân en omgeving, heb ik ook hier zo veel mogelijk wilgengroepen opgezocht. Afgezien van de wilgen in de Twigen waren alle wilgen die ik onderzocht geknot. Hoger dan 2½ meter heb ik niet meer gekeken, want een trapje mee langs alle wilgen was wat te veel gevraagd. Weliswaar spreken we van 2004, maar om precies te zijn bezocht ik de meeste nieuwe locaties in januari, dus in het verlengde van het winterseizoen 2003/2004. Tabel 3 toont de resultaten van dit onderzoek.

Het aantal km-hokken in Fryslân is hiermee gestegen van slechts 1 in 2002 naar 29 in 2004, want ook buiten de gemeentegrenzen van Skarsterlân vond ik enkele exemplaren op knotwilgen. Omgerekend naar de atlasblokken is dat een toename van 1-12 atlasblokken. In twee jaar tijd is de Blauwgrijze schorsmycena daarmee, in Skarsterlân althans, veranderd van een grote onbekende en een zeer zeldzame paddestoel in een tamelijk algemene verschijning, aanwezig in ruim 12% van de km-hokken.

Voorkeuren, eigenaardigheden en vragen

De Blauwgrijze schorsmycena zit meestal op de regen- en windkant, op noord, noordwest, noordoost en een enkele keer op zuidoost. Op jonge bomen komt deze paddestoel niet voor; de soort heeft een duidelijke voorkeur voor bomen die ouder zijn dan een jaar of 30 met een schors waarin veel spleten, scheuren en gleuven zitten. Op wilgen die vrijwel geen takken (meer) produceren of waar helemaal geen leven meer inzit, komt de mycena volgens mij niet voor. Ook als Rookzwammen *Bjerkandera fumosa* of Grijze gaatjeszwammen *Bjerkandera adusta* de stam koloniseren, heb ik de soort niet vastgesteld. Gaat de Blauwgrijze schorsmycena hieraan vooraf en is hij in de successie een werkvoorbereider voor de twee genoemde *Bjerkandera's*? Bewerkt de mycena als pionier-saprofiet de afgestorven schors? Misschien heeft het allemaal niets met elkaar te maken. Onze mycena is immers een typische schorsbewoner, daar waar de beide *Bjerkandera's* stevige witrotters zijn, saprotroof dan wel parasitair op allerlei loof- en naaldhout. Maar toch interessant om in de gaten te blijven houden.

De Blauwgrijze schorsmycena geeft de voorkeur aan de vochtige plekjes op de stam, waar ook mossen het naar de zin hebben. Niet zelden heb ik de soort in combinatie met mossen aangetroffen, maar zo stellig als Breitenbach en Kränzlin (1991) durf ik niet te zijn. Zij stellen zonder omhaal dat de soort op "bemooster Rinde" voorkomt van "lebenden oder abgestorbenen Stämmen", maar zowel bij het eerste als bij het tweede citaat kunnen op grond van mijn waarnemingen vraagtekens worden gezet.

Ook Jansen (1960) schrijft nogal stellig, dat schorsmycena's op wilgen voorkomen die flink met mos zijn begroeid.

Tabel 2. Periodiciteit en frequentie van de Blauwgrijze schorsmycena op wilgen in en rondom Joure in 2003

* De letters verwijzen naar de in tabel 1 genoemde locaties, de getallen naar het aantal bomen in de groep waarop de paddestoel is vastgesteld waarbij (x) staat voor een niet nader bepaald aantal.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Rode lijst	1 ^o januari	2 ^o mei	3 ^o oktober	4 ^o december
Blauwgrijze schorsmycena	<i>Mycena pseudocorticala</i>	Gevoelig	D, F, G, H, I*	-	-	A (39), B (4), D (2), G (10), E (19), H (29), I (34), F (x), C (x)*

Tabel 3. Voorkomen van de Blauwgrijze schorsmycena op wilgen rondom Joure in januari 2004.

Locatie	Kenmerken	Km-hok	2004
01. Ouwsterhaule, Heerenweg	in slinger voor het dorp	184-549	x
02. Joure, Polderboskyd-west		184-552	x
03. Rottum, Kampweg	kruising met Kerkweg	185-548	x
04. Joure, Polderboskyd-oost	alleen op oude wilgen voor boerderij	185-552	x
05. Rotsterhaule, Langedyk / Polle	wegwilgen	186-548	x
06. St. Johannesga, begin dorp	4 wilgen in tuin	187-550	x
07. Oudehaske, Wiidswal	5 wilgen	187-552	x
08. Rottum, kruising Badweg / Streek	3 wilgen	188-550	x
09. Rottum, halfweg Oude Postweg	1 wilg	189-549	x
10. Nijehaske, Ketting	wegwilgen	189-551	x
11. Joure, naast museum	1 wilg	182-554	x
12. Boornzwaag	5 wilgen	178-552	x
13. Dyken, Commissaris v.d. Koningin	25-tal wegwilgen	176-552	x
14. Dyken, Troelstraweg		175-551	x
15. Teroele, in lange bocht	30-tal wegwilgen	175-550	x
16. St. Nicolaasga, hoek Noed	4 wilgen	177-548	x
17. Marwei 106	5 wilgen	185-544	x
18. Gaasterweg-Richard Jungweg	3 wilgen	187-547	x
19. Kerkweg	wilgen	183-550	x
20. Marwei	wilgen	186-544	x

Maar mos is geen absolute voorwaarde en op dode bomen heb ik hem nog nooit aangetroffen. Dat roept nieuwe vragen op: in hoeverre verandert de schors samenstelling bij het verouderen van de boom, wat verandert er precies en op welk moment heeft de Blauwgrijze schorsmycena het niet meer naar de zin?

Signalement

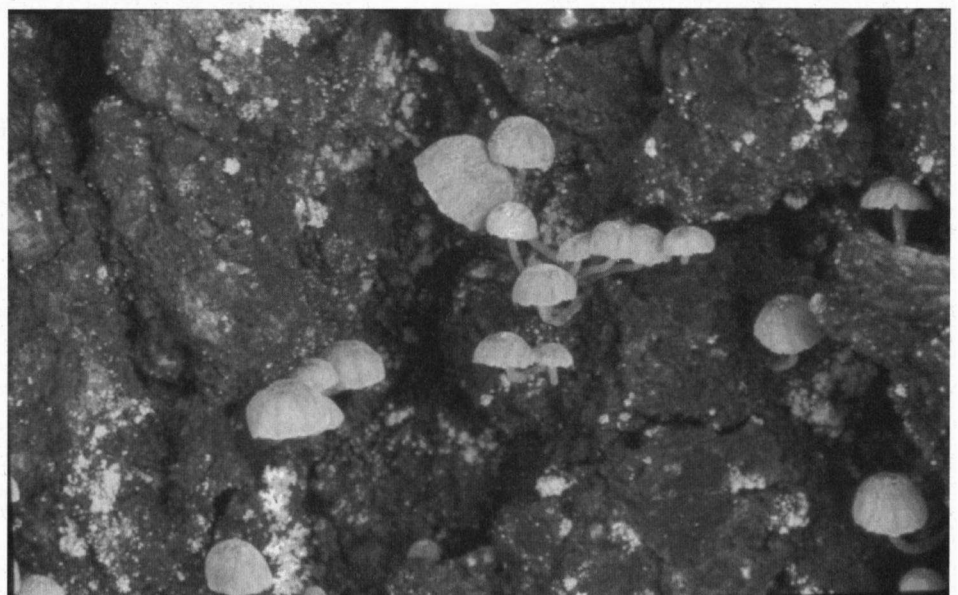
Het wordt zo langzamerhand tijd om de soort eens wat nader te bekijken. Om de Blauwgrijze schorsmycena te vinden zoeken we bij voorkeur in november, december of januari een lange weg met knotwilgen af. Hoe meer wilgen er bij elkaar staan, hoe meer kans we hebben om hem aan te treffen. Daarmee is overigens niet gezegd dat de Blauwgrijze schorsmycena alleen maar op wilgen voorkomt. Ik heb mijzelf beperkt tot het zoeken op wilg en daar is dit signalement verder op gebaseerd. Volgens het Overzicht van de Paddestoelen in Nederland (Arnolds *et al.* 1995) komt de soort op loofbomen voor, vooral op wilgen. De al eerder aangehaalde mycoloog Reijnders noemt echter alleen Acacia en eik, waarop hij in 1954 in Putten "in een uur tijds zeven vondsten deed".

Omdat de Blauwgrijze schorsmycena zo weinig bekend is, is er ook maar weinig onderzoek naar gedaan. Of misschien wel logischer: omdat er geen onderzoek naar gedaan is, is hij ook niet zo bekend.

Bovendien is het goed mogelijk dat dit bijzondere paddestoeltje steeds buiten beeld is gebleven, ondanks de oproep van Reijnders, omdat het een typische wintersoort lijkt. Hoewel de soort ook in oktober is vastgesteld, is de frequente verschijning in de winter er mogelijk de oorzaak van dat hij zo weinig is vastgesteld. De winter is immers niet het paddestoelen-zoekseizoen bij uitstek.

Op basis van mijn vondsten kan ik zeggen, dat het klokvormige hoedje 2-10 mm groot wordt, in kleur variërend van grijs naar grijsblauw. Wanneer de paddestoel ouder wordt, bleekt deze wat uit.

Op dat moment doet de soort zijn naam geen eer meer aan. De blauwgrijze kleur en de standplaats zijn vrij goede kenmerken om de paddestoel met zekerheid op naam te brengen. De lamellen zijn lichter van kleur dan de hoed. Bij het ouder worden, als hij wat verbleekt is, is die zekerheid een stuk minder en zal de microscoop een handje moeten helpen. De Lilabruine schorsmycena *Mycena meliigena* of de Gestreepte schorsmycena *Mycena mirata* komen dan in beeld. De eerste is nog niet in Fryslân vastgesteld, de tweede heeft ellipsvormige in plaats van ronde sporen. Het vaak kromme steeltje heeft dezelfde kleur als de hoed en ver-

Blauwgrijze schorsmycena

foto: Frans Ozinga

kleurt in hetzelfde tempo mee. Ook vuilbruine steeltjes heb ik wel vastgesteld, donkerder wordend naar de basis toe. Bij sommige jonge exemplaren lijkt de hoed licht bestoven. De steelbasis vertoont regelmatig een korte beharing; wellicht zijn het witte ankerhyfen waarmee de mycena zich nog steviger op de schors hecht. Er zitten altijd meerdere exemplaren op de stam.

Tot slot

Als de gelegenheid zich voordeed inspecteerde ik ook wilgen elders in Fryslân. Zo bekeek ik de wilgen aan het randje van Fryslân, langs de Nittersweg van Zoutkamp naar Munnekezijl, de Willem Loréweg boven Kollum, diverse wilgen in

het Lauwersmeergebied en een lange rij wilgen in de buurt van Koudum. Maar geen spoor van de Blauwgrijze schorsmycena daar. In januari 2004 vond Gosse Haga de soort overigens wel bij Elahuzen.

Wat heeft het Lage Midden meer dan andere streken van Fryslân? Heeft de grondsoort er wellicht mee te maken? In het Overzicht (Arnolds *et al.* 1995) wordt gezegd, dat hij onder meer voorkomt in grienden op rivierklei. Dat is een heel ander biotoop dan de laagveengebieden van het Lage Midden. In de kleistreken die ik bezocht in het noorden en het westen van de provincie trof ik hem juist niet aan.

Het onderzoek is in wezen nog maar vrij beperkt geweest. Het zou interessant zijn om de wilgen in de kuststreken de komende jaren eens beter en frequenter te bekijken. En dan vooral te letten op de standplaats op de stam, de conditie van de wilg, het moment van vruchtzetting (fructificatie), de weersomstandigheden en het al dan niet tegelijkertijd voorkomen van een *Bjerkandera* met de Blauwgrijze schorsmycena. Kortom, er valt nog heel wat uit te zoeken over deze vooralsnog onbekende paddestoel. Het zou jammer zijn als over 50 jaar een amateurmycoloog dit artikel leest en vast moet stellen, dat we na 100 jaar nog niks zijn opgeschoten met dat prachtige blauwgrijze paddestoeltje.

Literatuur

- ARNOLDS, E.J.M., TH.W. KUYPER & M.E. NOORDELOOS 1995. Overzicht van de Paddestoelen in Nederland. Uitgave Nederlandse Mycologische Vereniging. Baarn.
- ARNOLDS, E.J.M. 1989. Voorlopige Rode Lijst van de Nederlandse Macrofungi.
- ARNOLDS, E.J.M. & G. VAN OMMERING 1996. Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. IKC Natuurbeheer, Wageningen.
- BON, M. 1988. Pareys Buch der Pilze. Verlag Paul Parey. Hamburg en Berlijn.
- BREITENBACH, J. & F. KRÄNZLIN 1991. Pilze der Schweiz. Band 3: Röhrlinge und Blätterpilze I. Teil. Verlag Mykologia Luzern.
- CHRISPIJN, R., J. LENNIE, M. NAUTA, M. VEERKAMP & E.C. VELLINGA (RED.) 2000. Verspreidingsatlas van de Paddestoelen van Nederland. Deel I: Agaricales. Nederlandse Mycologische Vereniging. Baarn.
- JANSEN, P.B. 1960. *Mycena corticola* en *M. pseudocorticola* Kühn. *Coolia* 7 (1): 10.
- REIJNDERS, W.J. 1954. Mycologische vermeldenswaardigheden. *Enkele mycena's*. *Fungus* 24 (1-4): 29.

Frans Ozinga,
Eeltsjebaes 68,
8501 RC Joure,
tel.: 0513-413983,
e-mail: fozinga@home.nl